

PROTECTING SOCIAL SECURITY: SECURITY POLICY OR IDENTITY POLICY

Kaloyan Ivanov

University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria, kivanov@insoft.bg

Abstract: There is urgent need to analyse the terms „societal security“, „security policy“, „identity“, „identity policy“ and „identity politics“ in order to draw the line between their proper meaning and current misunderstandings. The accepted views automatically refer them to „social exclusion“. The research argues and states that it is misleading and that protecting societal security means to protect identity preventing social exclusion. The subject of the research is the solution of the problem to distinguish the concepts of „protection of social security“, „security policy“ and „identity policy“. To this end, it is extremely important to arrange the content of our understanding of identity and culture, which fills the content of the concept of „social security“. Only in this way can we determine the object of protection and hence the specifics of this protection. Very briefly, but sufficiently for our goals, we should pay attention to terms such as 'culture', 'national identity', 'security', and take for granted concepts such as 'social exclusion' and 'social inclusion', the scope of which is relatively precisely defined outside the framework of security science. In order to derive rational benefit, in the course of the research we exercise our right to abstract from extra-contextual disputes, including preferences for one or another concept, by finding support in accepted, though not indisputable, achievements of security science, as far as such.

The sharp dispute over identity today is the current reason to pay attention to the problems associated with this dispute. However, we must not engage in the current quarrel between neoliberalism and conservatism, globalism and nationalism, cosmopolitanism and isolationism, or other conflicting ideologies. At the center of our thinking should be an almost unambiguous term that stabilizes our point of view beyond the emotions of everyday life. And for us, this term is „social exclusion.“

Keywords: identity policy, identity, public security, security policy

ЗАЩИТА НА СОЦИАЛНАТА СИГУРНОСТ: ПОЛИТИКА ЗА СИГУРНОСТ ИЛИ ПОЛИТИКА НА ИДЕНТИЧНОСТ

Калоян Иванов

Университет за национално и световно стопанство, София, България, kivanov@insoft.bg

Резюме: Спешно е необходимо да се анализират термините „обществена сигурност“, „политика на сигурност“, „идентичност“, „политика на идентичност“ и „политика на идентичност“, за да се направи граница между тяхното правилно значение и настоящите недоразумения. Приетите възгледи автоматично ги насочват към „социално изключване“. Изследването твърди и заявява, че е подвеждащо и че защитата на обществената сигурност означава защита на идентичността, предотвратяваща социалното изключване.

Предмет на изследването е решението на задачата да разграничим понятията „защита на социалната сигурност“, „политика за сигурност“ и „политика на идентичност“. За целта е изключително важно да подредим съдържанието на нашето разбиране за идентичността и културата, което изпълва съдържанието на понятието „социална сигурност“. Само по такъв начин можем да определим обекта на защита и отгук спецификата на тази защита. Съвсем накратко, но в достатъчна степен за поставените от нас цели, следва да обърнем внимание на термини, като „култура“, „национална идентичност“, „сигурност“, и да приемем наготово понятия, като „социално изключване“ и „социално включване“, чийто обхват е сравнително точно определен извън рамките на науката за сигурността. За да извлечем рационална полза, в хода на изследването се възползваме от правото си да се абстрахираме от извънконтекстуални спорове, включително около предпочитанията към една или друга концепция, като намерим опора в приети, макар и не безспорни, постижения на науката за сигурността, доколкото има такава.

Острият спор за идентичността днес е актуалната причина да обърнем внимание на проблемите, свързани с този спор. Ние обаче не бива да се впускате в злободневната кавга между неолиберализма и консерватизма, глобализма и национализма, космополитизма и изолационизма или други конфронтиращи се идеологеми. В центъра на разсъжденията си следва да поставим почти еднозначно определен термин, който да стабилизира нашата гледна точка извън емоциите на злободневието. И за нас този термин е „социално изключване“.

Ключови думи: идентичност, обществена сигурност, политика на идентичност, политика на сигурност.

1. УВОД

Политическите цели на съвременните войни също експлоатират идентичността, т.е. представляват политика на идентичност и социално изключване. Негативни примери – достатъчно: талибаните в Афганистан, явлението „Ислямска държава“, гражданската война в Сирия... В същото русло са конфликтите около независимостта на испанската провинция Каталуня, референдумът за брекзит, избирането на Доналд Тръмп за президент на САЩ и мн.др.

Подобни събития сякаш доказват, че политиката на идентичност по дефиниция е насочена към разделяне, ориентирана е към миналото и носи изключващ характер.

Силен контрааргумент срещу подобна „изключваща“ дефиниция за идентичността и личен вътрешен мотив определя насоката на нашия интерес. В доклад за шотландското правителство през 2010 г. неговите автори – Стив Райкър, Дейвид Макроун и Ник Хопкинс, извеждат три основни заключения. Едното от тях е, че съществуват множество конкуриращи се определения за идентичността и хората правят своя избор за някое от тях. „Второ, начините, по които ние очертаваме границите помежду ни, определят кой е и кой не е приет за „един от нас“.“ Трето, възприемането или неприемането на някого за „един от нас“ определя нашето поведение към другите и удовлетворението, което другите получават от нашите прояви на уважение (civility), като по такъв начин оформят всекидневния ни опит.

Авторите на доклада дават пример за инклузивна (приобщаваща) идентичност със спасяването на българските евреи през Втората световна война. Изтъкват, че когато българите описват българските евреи, те подчертават българската им същност: българските евреи „говорят и мислят на български, [...] пята популярни български песни и разказват български приказки“. Райкър, Макроун и Хопкинс посочват също, че „българите са народ, „надарен с хуманност, справедливост и състрадание към всички, които страдат.“ Затова предаването на еврейското население би означавало българите да „загубят своята морална и духовна уникалност, своята славянска същност, своето българско лице“. [...] Идентичността в нейния тесен смисъл на самоопределяне предопределя идентичността в нейния широк смисъл на тип общество, в което живеем“.

Втори, и не последен, пример за приобщаващата българска идентичност е наличието на мюсюлманско тюрбе (гробница) на Бали ефенди, наричан Али Баба, в двора на църквата „Свети пророк Илия“ в Княжево, в София.[Тодоров, Г., 2014] Предание разказва, че още дете, чието име било Илийчо, Али Баба бил взет като „кръвен данък“ от майка си, българка, пратен в Анадола, където получил духовно образование. Впоследствие се завърнал в родното си място, Княжево, и помагал на сънародниците си със своето лечителство и закрила. Почитта на българите християни към мюсюлманския суфи е показателна – приобщаваща, така, както е показателна приобщаващата закрила на Бали ефенди към околните българи по време на турското робство.

Извън емоцията на спасението и преданието можем безпристрастно да дефинираме идентичността в смисъла на Мануел Кастелс: идентичността се състои от присъщ на личността набор от ценности, вярвания и нагласи спрямо себе си и другите и не съвсем присъщ ѝ набор от роли, които личността играе в отношенията си с другите и в обществото.[Vulmer, S., 2018] Общността, към която личността принадлежи, притежава (почти) същия набор ценности, вярвания, нагласи и роли. Личност и общност взаимно приемат, признават и споделят своята идентичност и принадлежност един към друг, като само тогава личността може да бъде пълноценна личност, а общността – пълноценна общност.

Един от най-атакуваните като закостеняла отживелица видове идентичност е националната. Оставяме настрана критиките, които обикновено я изваждат от присъщия ѝ контекст и затова ни отвеждат в задънена улица. Нека се обърнем към нейната често пренебрегвана положителна страна!

Националната идентичност позволява поддържането на себеуважение, принадлежност и чувство за сигурност, придава смисъл на живота на хората, може да бъде продуктивна сила за създаване на позитивен обществен капитал, който да стимулира сътрудничеството с другите, да подобри комуникацията и да насърчи ефективното функциониране на демократичните институции.

Когато разглеждат етническата идентичност, например Анна Смирнова и Игор Киселев обръщат внимание на няколко такива функции: когнитивна – свързана с осъзнаването, самоотъждествяването, самоопределянето в отношението ние – те; афективна – свързана с желанието за принадлежност; регулативна – свързана с институционалните норми, традициите, обичаите, споделените ценности, вътрешногруповото общуване; психологическа – защитна, свързана с осигуряваната психическа устойчивост и определеност, с актуализацията на личността; мотивационна – свързана с насочването на съзнанието и поведението; мобилизационна – свързана с постигането на цели.

Изброените функции, струва ни се, не се отнасят единствено до общностите, формирани около специфична етничност. Същите функции на човешката идентичност можем да открием например в политическите формации, религиозните общности или в LGBT групите. В тях също разпознаваме съответните особени

когнитивни нагласи, афективно привличане, регулирано общуване, защитен психически комфорт, мотивиращо насочване и целенасочена мобилизация, основани върху характерна за тях политическа, религиозна или LGBT идентичност. Същите функции на идентичността откриваме и при нациите.

В същността си функциите на идентичността изразяват начините на споделяне на ценности, вярвания, нагласи и роли между нея и общността, на приобщаване на личността към дадена общност, на формиране на тяхната взаимно споделена принадлежност.

За защита на идентичността можем да обобщим казаното дотук по следния начин:

Първо. Идентичността определя границите на собствената специфика, които едновременно са и очертания на контактната област с други идентичности. Затова българските евреи едновременно остават различни от българите, но споделят българска идентичност.

Второ. Идентичността винаги е споделяна, без значение приемана или отхвърляна. Затова идентичността по дефиниция не е нито включваща, нито изключваща. Социалното включване и изключване се отнасят преди всичко до способността на дадена общност да поддържа социално равенство (равни възможности) и справедливост. Затова политиката на идентичност не означава по дефиниция политика на изключване. Социалното изключване е неправомерно определен контекст на понятието „политика на идентичност“, който неоснователно компрометира „идентичността“ като такава.

Трето. Различните видове идентичност имат едно и също предназначение: да осигурят самоопределянето, да привличат, да регулират отношенията, да закрилят, мотивират и мобилизират членовете на дадена общност. Социалното включване и изключване могат да повлияят на идентичността, т.е. на самоопределянето, привличането, отношенията, закрилата, мотивацията и мобилизацията в дадена общност.

Четвърто. Националната по нищо не се различава от останалите видове идентичност. Дори, както отбелязва Джайъл Ким, тя не е единствената колективна идентичност, която претендира за политическа власт. Следователно и по принцип: „Политиката на идентичност е насочена към придобиване на държавна власт“ – както заявяват Анна Смирнова и Игор Киселев.

Но за да разберем напълно идентичността, е необходимо да отидем по-нататък в своите разсъждения. Всъщност: „Идентичността“ може да е много добре обоснован друг начин да кажем „култура“ – отбелязва Джайъл Ким, директор и координатор за регионални изследвания във Военния колеж на Армията на Съединените щати, с уговорката, че съществуват и биологично обусловени характеристики на отделния човек и човешкия колектив, освен културните.

Културата прониква във всички сфери на човешкия живот. Можем да приемем, че тя представлява споделяно осмисляне на натрупвания опит като ценност за човешкото съществуване с цел удовлетворяване на небиологичните човешки потребности. Както посочва Джон Мак, основните човешки потребности от принадлежност, оцеляване и чувство за собствена значимост могат да бъдат удовлетворени само ако човек членува в група или с други думи, ако споделя обща култура. Според Санджой Банерджи от Държавния университет в Сан Франциско културата представлява граматика, която съчетава семантични елементи за разпознаване на ситуации, реализиране на стратегии за успех, мотивиране и планиране на действия, освобождаване на емоции.

Без да разглеждаме подробно културата, тук е достатъчно да посочим най-важното:

Първо. Макар и взаимосвързани, идентичност и култура не са едно и също нещо. Идентичността за разлика от културата може да притежава и биологични характеристики – цвят на кожата, цвят на косата, форма на черепа, конструкция на скелета, пол и пр.

Второ. Ако идентичността е фиксирана даденост от споделени ценности, вярвания, нагласи и роли, то културата е променяща се динамика на оценностяване, формиране на вярванията, определяне на нагласите, игра на възприеманите роли. Ако идентичността е споделеното, културата е споделянето; ако идентичността е образът, културата е рисуването. В контекста на фиксирането и споделянето на опита идентичността наистина е обрната към миналото като фиксиран опит, а културата е преживяване на фиксирания опит в настоящето.

Трето. Смисълът на културата е сътрудничеството, смисълът на идентичността – готовността за сътрудничество. Идентичност, която предполага изключване, не може да удовлетвори този смисъл. Затова смисълът се изгубва, когато става дума например за националистическата идеология, която акцентира върху изключването.

Националистическата идеология превръща културния разказ за идентичността и сътрудничеството в претенция за изключителност и съперничество. Вместо приобщаване чрез култура крайният национализъм предлага изключване чрез конфликт. В националистическия разказ разделителната линия преминава през темите за вредата, заговора, идеологическата чистота, етническото превъзходство, възмездие, жертвата, за да стигне до противопоставянето ние – те и отхвърляне на „другия“. Заради тесногърдието, което

произвежда, крайният национализъм руши връзката между идентичност, култура и сътрудничество в националната общност и в отношенията ѝ с другите общности.

Основен гарант за признаване на идентичността и сътрудничеството в националната общност и извън нея е била и продължава да бъде държавата. За Джайъл Ким: „Политически най-мощната колективна идентичност в модерната ера е националната държава“. Държавата придава форма на нация, нацията предоставя легитимност на държавата, посочва Михаел фон дер Шуленбург. В своя статия от 23.11.2018 г. за електронното издание *International Politics and Society* той издига тезата, че глобалният мир се нуждае от националните държави, за да се избегне хаосът и за да се постигне устойчив световен ред. Авторът се аргументира с факта, че „всички въоръжени конфликти в света са в рамките на провалени национални държави. Те се превърнаха в глобален проблем на сигурността. [...] Модерните национални държави рядко, ако не никога, са етнически хомогенни и тяхното оцеляване зависи от междуобщностната интеграция, а не от претенциите за етническо превъзходство. Те все повече се оценяват въз основа на предоставяните от тях сигурност, справедливост, работа и социални услуги и съвсем не според силата на тяхната армия. И това важи не само за демократичните държави“. С други думи отредената роля на националните държави е да предоставят на първо място сигурност, за да могат да предоставят всички други необходими блага.

Сигурността е не просто благо, ценност или даденост – тя е в не по-малка степен социална концепция. Сигурността означава липса на заплахата, предполага свобода от несигурност и право на развитие. Експертите разграничават множество видове сигурност, обособени въз основа на различните сфери на човешка дейност. През последните 30 години вниманието се насочва все повече към сферата на културата. Културата присъства като фактор в сигурността, който оказва значително влияние върху държавите и определя цялостното развитие на нашия свят. Постепенно се утвърждава виждането, че по-дълбокото разбиране за културата може да помогне в борбата с екстремизма, тероризма, размириците, радикализацията, разузнаването и което е по-важно, да подпомогне усилията за увеличаване на обществената сплотеност (социалната кохезия), респ. приобщаването и сътрудничеството. Израз на тази тенденция е развитието на концепцията за социеталната сигурност.

Понятието „социетална сигурност“ е въведено след края на Студената война, през 90-те години на XX в., от т.нар. „Копехагенска школа“, от Бари Бузан, Оле Уайвър, Мортен Келструп и Пиер Льомер. Въведението е израз на своеобразна концептуална революция, която поставя под знака на сигурността, „секюритизира“ цялата човешка дейност, като разграничава в нея военна, политическа, икономическа, екологическа и социетална сигурност. От гледна точка на социеталната концепция както краят на една държава настъпва със загубата на нейния суверенитет, така краят на едно общество настъпва със загубата на неговата идентичност. Затова Бернардин Кухосу-нон разглежда социеталната сигурност чрез „взаимната динамика на отношенията между национална сигурност и национална идентичност“.

Едно от най-добрите описания на връзката между националната идентичност, култура и сигурност принадлежи обаче на Алекс Маклауд. Според него културата и идентичността могат да бъдат секюритизирани; определят отношението към сигурността; могат да интегрират в себе си ценностите на националната концепция за сигурност; предопределят начина на възприемане на заплахите за сигурността и избора на средства за гарантирането ѝ. С други думи, като определят потребностите за собствената си защита и така оформят представата за сигурността на националната държава, културата идентичността оказват силно влияние върху нейната политика за сигурност. Накратко, във връзка със сигурността е важно да подчертаем поне две неща:

Първо. Защитата на сигурността означава защита на идентичността и културата на дадена общност. Доколкото защитата на сигурността по презумпция е политика за сигурност, то част от общата политика за сигурност е и политиката за социетална сигурност, т.е. защитата на идентичността и културата.

Второ. Най-надеждната защита на сигурността най-общо и на социеталната сигурност в частност е била, продължава да е и се очертава да бъде и в бъдеще националната държава. Въз основа на своята идентичност и култура националната държава е призвана заради изключителната си отговорност да формулира прецизна и адекватна политика за сигурност.

Според Женевския център за демократичен контрол на въоръжените сили политиката за сигурност представлява официално описание как държавата гарантира собствената си сигурност и сигурността на своето население. Политиката за сигурност определя конкретна визия, цели, ценности, принципи, национални интереси, стратегическа среда, международни задължения, настоящи и бъдещи заплахи, рискове, предизвикателства и благоприятни възможности. Със своята политика за сигурност държавата е необходимо да дефинира широко разбиране за националната сигурност в отговор на разнообразните потребности на своите граждани; да формира и насърчава доброто управление, ефективността, ефикасността

и отчетността на сектора за сигурност; да изгражда вътрешен консенсус за гарантиране на сигурността; да стимулира регионалното и международното доверие и сътрудничество.

Формулирана по такъв начин, политиката за сигурност изключва понятията „култура“ и „идентичност“. С много въображение и някак срамежливо можем да видим съдържанието им, скрито зад думи, като „ценности“, „национален интерес“, „недържавни актьори“ и „сътрудничество“, в оригиналната разработка на Женевския център. Препратки към културата и идентичността виждаме също в препоръката за консултиране, отчитане на потребностите от сигурност и принос на „обществеността“ (the public) при формулиране на националната политика за сигурност. В обхвата на „обществеността“ са включени „джендър, етнически или религиозни малцинства“. Както се вижда, една от ключовите думи в подобни концепции е думата „потребности“. Затова нека съчетаем социеталната концепция с йерархията на потребностите.

Ако социеталната сигурност е мост между сигурността на държавата (state security) и безопасността на отделния човек (human safety) според Копенхагенската школа, тогава в нейния обхват попадат потребностите от принадлежност и зачитане в смисъла на Ейбрахам Маслоу [Маслоу, Е., 2001]. С други думи социеталната сигурност е свързана с удовлетворяване на потребността от собствена идентичност, съвместно осмислена в споделяна култура, и потребността от нейното признаване, т.е. приобщаване към идентичността и културата в дадена социална среда. По тази логика отново се връщаме към ключовата дума „приобщаване“, която изразява същността на всяка идентичност и култура.

По отношение на политиката за сигурност е важно да отбележим:

Първо. Досегашните стандарти за формулиране на политиката за сигурност обезличават, дори пренебрегват идентичността и културата като легитимни обекти на защита. В политиката за сигурност следва да бъде вплетена като органично цяло политиката за защита на социеталната сигурност.

Второ. Политиката за социетална сигурност не е нищо друго, освен политика за сигурност на идентичността, която е нещо различно от конвенционалното и критикува но разбиране на политиката на идентичност. Политиката за социетална сигурност е и политика за свободно развитие на културата.

Трето. Недоразумението в понятията „политика за сигурност“ и „политика на идентичност“ произтича от изкривеното разбиране за и пренебрегване на идентичността, които се изразяват в отъждествяването ѝ със социалното изключване.

Всичко, казано дотук, ни позволява да прецизираме масово употребяваните понятия „социетална сигурност“, „политика за сигурност“ и „политика на идентичност“. В този ред на мисли:

Първо. Социалното изключване и включване следва да бъдат преосмислени в концепциите за сигурността и политиката за сигурност така, че конкретно да бъдат насочени към поддържане на равни възможности за реализация и справедливост в обществото, без да накърняват неговата идентичност, културно богатство и сигурност.

Второ. Под „политика на идентичност“ не би следвало да се разбира автоматично изключваща, ретроградна и вредна политика. Но заради компрометираното съдържание на понятието при масова неправилна употреба в изследванията на сигурността и нейната защита вероятно е по-добре то да бъде заменено с по-точното „политика за социетална сигурност“.

2. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение е необходимо да подчертаем, че политиката за социална сигурност е или поне следва да бъде неразделна част от политиката за сигурност. Политиката за социална сигурност представлява в същността си защита както на идентичността и културата, така и на индивидуалните права и свободи по начин, който не допуска социално изключване.

ЛИТЕРАТУРА

Гюров, Р. (2011). Към анализа на сигурността (в контекста на контраразизването). София: Фонд. Нац. и междунар. сигурност.

Гюров, Р. (2010). Новата парадигма на сигурността – необходимост и изисквания за изграждане на система за оценка на риска и ранно предупреждение в България. // Военен журнал. бр. 1-2, с. 77-86

Кирилов, С. (2014). Бали Ефенди – един умиращ култ в полите на Витоша. – В: Либерален преглед. [онлайн]. librev.com, 21.01.2014, HTML. [достъп 02.09.2020].

Маслоу, Е. (2001). Мотивация и личност. София: Кобеа.

Морган, Д., & Джъст, П. (2005). Социална и културна антропология. Много кратко въведение. София: Захарий Стоянов.